

ERIKA RIMKUTĖ, JŪRATĖ RAIŽYTĖ
Vytauto Didžiojo universitetas

MORFOLOGINIS SKOLINIŲ ADAPTAVIMAS LIETUVIŲ KALBOJE

Įvadas

Lietuvių kalba, kaip ir kitos pasaulio kalbos, neapsieina be skolinių. Vienus iš jų kaitome, kitus vartojame nekaitomus. Senųjų nusistovėjusios morfologinės formos skolinių kaitymas abejonių nekelia, pvz., *universitetas, knyga, metafizika* ir pan. [1]. Tačiau yra nemaža skolinių, kurių sinonimiškai pasirenkamos tiek kaitomosios, tiek nekaitomosios formos [2].

Skirtingas naujųjų (ir kai kurių senųjų) skolinių vartojimas dabartinėje kalboje paskatino patyrinėti jų gramatinio įforminimo dėsningumus: kurie skoliniai kaitomi, o kurie nekaitomi, kokios priežastys lemia vienokios ar kitokios formos pasirinkimą.

Lietuvių kalbotyroje šiuo metu daugiausia domimasi iš kitų kalbų atėjusiais naujaisiais skoliniais ir jų atitikmenimis, o seniesiems skoliniais ir skolinių morfologiniam adaptavimui skiriama nedaug dėmesio. Šiame straipsnyje tiriami ir seniau pasiskolinti žodžiai, pvz., *alibi, solfedžio*, ir naujesni, pvz., *indigas, ekstazis, sušis*. Naujaisiais skoliniais laikomi po atkurtosios Lietuvos Nepriklausomybės į lietuvių kalbą atėję žodžiai (plg. Vaicekauskienė 2007).

Straipsnyje analizuojami skoliniai suskirstyti į dvi grupes: skolinius su nekirčiuotu baigmeniu, pvz.: *avokado, bikini, brendi, hobi, kari, kivi, mango, poni, rali* [3] ir kt. (žr. 1 priedą), ir skolinius su kirčiuotu baigmeniu, pvz.: *amplua, ateljė, aveniu, bolero, meniu, ragu, tabu, taksi, žiuri* ir kt. (žr. 2 priedą).

Išsamesnių darbų apie skolinių kaitymą nėra daug. Apie nekaitomų skolinių adaptavimą dar 1967 m. rašė Adelė Valeckienė. Straipsnyje „Kitų kalbų kilmės žodžiai lietuvių kalbos morfologinėje sistemoje“ ji nagrinėja, kokie skoliniai yra nekaitomi ir kodėl. Pasak Valeckienės, galūninio kirčiavimo žodžiai neadaptuojami dėl to, kad „[k]itų kalbų kilmės žodžių tarimas, atitraukus jų kirtį iš galūnės į šaknį, labai nutoltų nuo originalo arba nepageidaujamai sutaptų su lietuviškais ar kitų kalbų kilmės linksniuojamais žodžiais, plg.: *pānas (*panò*), *trikas (*trikò*), *žābas (*žabò*), *mètras (*metrò*), *rāgas (*ragù*) ir kt.“ (Valeckienė 1967: 126).

Iš kitų darbų apie skolinių kaitymą minėtini šie: Evaldos Jakaitienės *Lietuvių kalbos leksikologija* (2009), kurioje rašoma apie naujųjų skolinių reikšmes, formą ir vartoseną; Stasio Keinio *Dabartinė lietuvių terminologija* (2005), kurioje aptariami tarptautiniai terminų elementai, skolinti nekaitomi terminai, nekaitomų skolinių giminė. 2007 m. paskelbtame Stasio Keinio straipsnyje „Gyvasis skolinių priderinimas ir teikybą“ yra informacijos apie skolinių pritaikymą

prie bendrinės kalbos sistemos. Prano Kniūkštos knygoje *Kalbos vartoseną ir tvarkybą* (2001) rašoma apie nekaitomų skolinių įtaką lietuvių kalbos gramatinei sistemai, nekaitomų skolinių linksniavimą. Rita Miliūnaitė (2000), nagrinėdama naujus kalbos reiškinius, užsimena ir apie linksniuojamosios bei nelinksniuojamosios formos skolinių sinonimiją. Aldona Paulauskienė (1994, 2001) teigia, kad nekaitomo žodžio giminę ir kitas gramatines kategorijas rodo šalia pavartoti derinamieji žodžiai. Asta Rykliene straipsnyje „Nauji nekaitomi žodžiai dabartinėje lietuvių kalboje“ (2000) pateikia nekaitomų žodžių klasifikaciją pagal kilmę, temines grupes; taip pat rašo apie nelietuviškus nekaitomus prepozicinius elementus, nekaitomus simbolinius pavadinimus. Loretos Vaicekauskienės monografijoje *Naujieji lietuvių kalbos svetimžodžiai* (2007) keliamas klausimas apie morfologiškai neadaptuojamų svetimžodžių skaičiaus ir giminės suvokimą. Ramunė Vaskelaitė (2001) nagrinėja nekaitomų žodžių sintaksinius vaidmenis, giminės, skaičiaus, linksnio pasirinkimą.

Keliuose darbuose nagrinėjami nekaitomi simboliniai pavadinimai, žr. Prano Kniūkštos straipsnį „Nelietuviškieji simboliniai pavadinimai“ (1991) apie nelietuviškus simbolinius pavadinimus ir jų rašybą bei gramatinimą; Loretos Vaicekauskienės publikaciją „Dėl žodžių tvarkos su nelietuviškais simboliniais vardais“ (1997).

Straipsnyje analizuoti skoliniai rinkti iš šių šaltinių: 1) *Kalbos patarimai 1: Gramatinės formos ir jų vartojimas* (sudarytoja Rita Miliūnaitė, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2002); 2) *Kalbos patarimai 4: Leksika: Skolinių vartojimas (svetimybės, tarptautiniai žodžiai)* (autorė ir sudarytoja Danguolė Mikulėnienė, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005); 3) Danguolė Mikulėnienė, Antanas Pakerys, Bonifacas Stundžia, *Bendrinės lietuvių kalbos kirčiavimo žinynas* (Vilnius: VPU leidykla, 2007) ir 4) Valerija Vaitkevičiūtė, *Kompiuterinis tarptautinių žodžių žodynas* (Vilnius: Fotonija, 2003). Šie šaltiniai pasirinkti dėl juose pateikiamų dažnai vartojamų ir plačiai paplitusių skolinių (tiesa, juose yra ir labai retai vartojamų, specifinių žodžių) [4].

Skolinių kaitymas tirtas anketinės apklausos metodu. Apklaustas 71 Vytauto Didžiojo universiteto pirmo ir ketvirto kurso studentas (18–23 metų lituanistas arba germanistas). Anketoje pateikti 69 sakiniai su 70 skolinių. 1–56 anketos sakiniuose pateikti pavyzdžiai su skoliniais, turinčiais nekirčiuotą baigmenį; 57–69 sakiniuose – pavyzdžiai su skoliniais, turinčiais kirčiuotą baigmenį (išsamiau žr. 1, 2 skyrius ir 3 priedą). Anketose prašyta išbraukti tą skliausteliuose įrašytą kaitomąją arba nekaitomąją skolinio formą, kurios informantai nepavartotų [5].

Negalima teigti, kad straipsnyje nagrinėjami skolinių vartosenos pavyzdžiai visiškai atspindi realią dabartinę vartoseną, nes apklaustà tik viena respondentų socialinė grupė – studentai filologai. Neatmèstina, kad jiems žinomos nustatytosios kalbos normos ir tai galėjo lemti jų

pasirinkimą. Vis dėlto ir sukaupta nedidelė duomenų bazė leidžia išvelgti kai kuriuos skolinių kaitymo dabartinėje lietuvių kalboje polinkius.

1. Skoliniai su nekirčiuotu baigmeniu

Vieni straipsnyje analizuojami skoliniai su nekirčiuotu baigmeniu (pvz., *hobi*, *brendi*, *suši*) dabartinėje kalboje dažniau kaitomi, o kiti (pvz., *credo*, *ekstra*) – nekaitomi. Toliau nagrinėjama, kas lemia tokią skirtingą panašios morfonologinės struktūros skolinių vartoseną.

Apklausiai apie skolinių su nekirčiuotu baigmeniu vartoseną pateikti 57 skoliniai (žr. 1–56 anketos sakinius): *amaretas*, *avokadas*, *bikinis*, *bodis* [6], *brendis*, *bugivugis*, *charakiris*, *cunamis*, *čilis*, *dendis*, *dingas*, *ekstazis*, *eskudas*, *euras*, *hidalgas*, *hipis*, *hobis*, *indigas*, *kabaljeras*, *kadis*, *kakava*, *karaokė*, *karis*, *kivis*, *kolibris*, *kolis*, *mamba*, *mangas*, *martinis*, *ponis*, *ralis*, *regbis*, *regis*, *safaris*, *saris*, *sargas*, *soulas*, *spagečiai*, *sušis*, *svingas*, *tatamis*, *tornadas*, *viskis*, *zombis*, *žaliuzės*, *alibi*, *bingo*, *chaki*, *fiasko*, *gospelas*, *guru*, *ledi*, *maestro*, *mis*, *salto*, *sambo*, *solfedžio* (ir kaitomosios, ir nekaitomosios šių žodžių formos [7]). Vieni iš šių skolinių neabejotinai kalbos vartotojams žinomi, kiti, pvz., *eskudas*, *kabaljeras*, galėjo būti negirdėti. Vis dėlto iš anketoje pateiktų sakinių respondentams turėjo būti aiškios analizuojamų skolinių reikšmės.

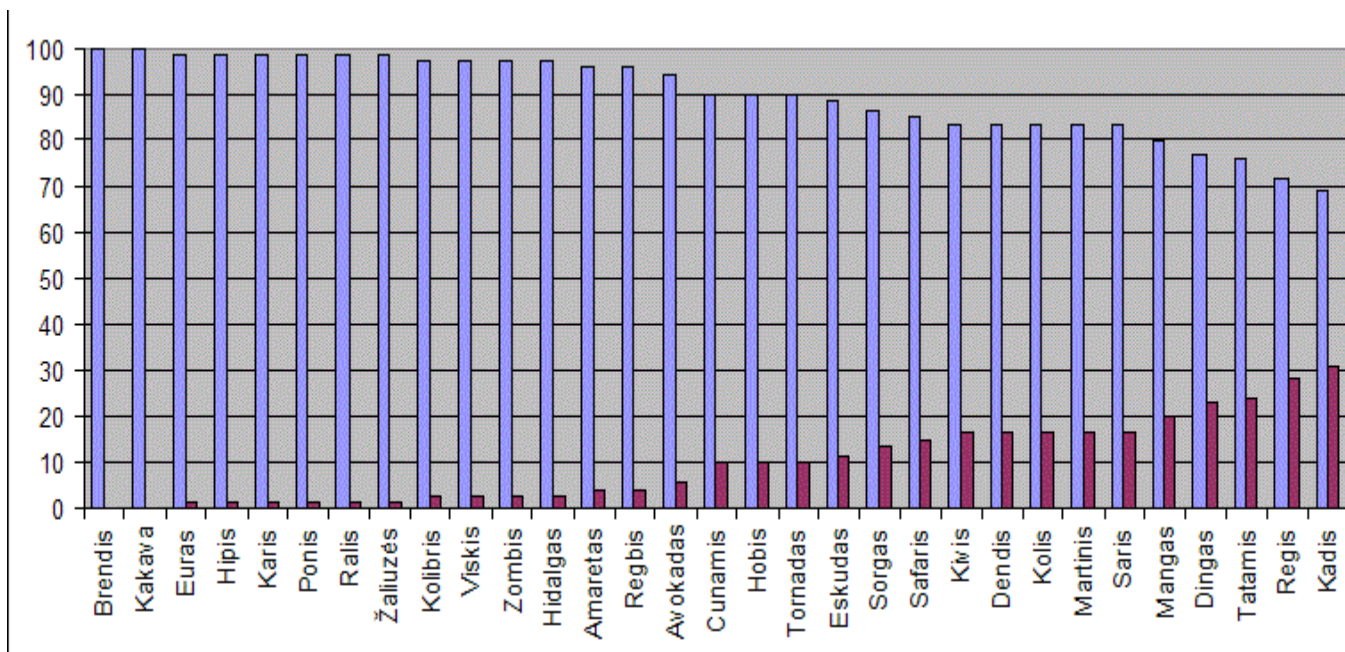
Remiantis gautais rezultatais, skolinius labai sąlygiškai galima suskirstyti į tris grupes: 1) skoliniai, kurie dažniausiai kaitomi (vidutiniškai 67–100 proc. apklaustųjų pasirinko kaitomasias formas); 2) skoliniai, kurie dažnai kaitomi (vidutiniškai 34–66 proc. apklaustųjų pasirinko kaitomasias formas); 3) skoliniai, kurie dažniausiai nekaitomi (vidutiniškai 0–33 proc. apklaustųjų pasirinko kaitomasias formas) [8].

1.1. Pirmajai grupei priklauso skoliniai *kakava*, *brendis* (visi apklaustieji rinkęsi tik kaitomasias šių žodžių formas), *euras* (98,59 / 1,41 proc. [9]), *ralis* (98,59 / 1,41 proc.), *hipis* (98,59 / 1,41 proc.), *karis* (98,59 / 1,41 proc.), *ponis* (98,57 / 1,43 proc.), *žaliuzės* (98,55 / 1,45 proc.), *kolibris* (97,18 / 2,82 proc.), *viskis* (97,18 - 2,82 proc.), *zombis* (97,18 / 2,82 proc.), *hidalgas* (97,14 / 2,86 proc.), *amaretas* (95,77 / 4,23 proc.), *regbis* (95,65 / 4,35 proc.), *avokadas* (94,37 / 5,63 proc.), *cunamis* (90,14 / 9,86 proc.), *hobis* (90,14 / 9,86 proc.), *tornadas* (90,14 / 9,86 proc.), *eskudas* (88,73 / 11,27 proc.), *sorgas* (86,76 / 13,24 proc.), *safaris* (85,07 / 14,93 proc.), *kivis* (83,18 / 16,9 proc.), *saris* (83,1 / 16,9 proc.), *martinis* (83,1 / 16,9 proc.), *dendis* (83,1 / 16,9 proc.), *kolis* (83,1 / 16,9 proc.), *mangas* (80 / 20 proc.), *dingas* (77,14 / 22,86 proc.), *tatamis* (76,06 / 23,94 proc.), *regis* (71,83 / 28,17 proc.), *kadis* (69,01 / 30,9 proc.) (žr. 1 paveikslą) [10].

Nemaža dalis šiai skolinių grupei priskirtų žodžių yra gana seniai vartojami lietuvių kalboje, pvz., *kakava*, *hipis*, *ponis*; kiti pradėti vartoti kiek vėliau, pvz., *euras*, *žaliuzės*, *kivis*. Jų kaitomųjų formų įsigalėjimą galėjo lemti dažna vartosena ir kalbininkų rekomendacijos, su kuriomis dažnai susiduria studentai filologai.

Tai, kad kai kurie respondentai rinktųsi minėtų skolinių nekaitomasias formas, galima paaiškinti retesne vartosena (pvz., *sorgas*, *tatamis*, *eskudas*) arba vartojimu plačiai paplitusiuose pastoviuose junginiuose bei pavadinimuose (pvz., buvusios populiaros grupės pavadinime *Mango*; iškaboje *Suši baras*).

1 paveikslas. Skolinių su kirčiuotu baigmeniu vartojimas dabartinėje lietuvių kalboje (dažniausiai kaitomi skoliniai)

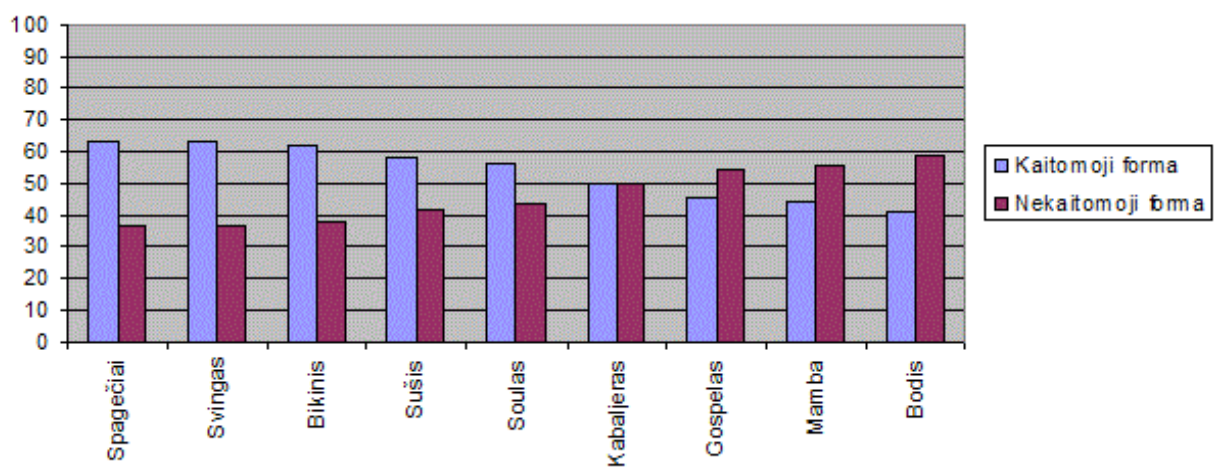

1.2. Antrajai grupei (vidutiniškai 34–66 proc. apklaustųjų pasirinko kaitomasias formas) priskirti skoliniai *spagečiai* (63,38 / 36,62 proc.), *svingas* (63,38 / 36,62 proc.), *bikinis* (61,97 / 38,03 proc.), *sušis* (58,57 / 41,43 proc.), *soulas* (56,34 / 43,66 proc.), *kabaljeras* (50 / 50 proc.), *gospelas* (45,71 / 54,29 proc.), *mamba* (44,29 / 55,71 proc.), *bodis* (40,85 / 59,15 proc.) (žr. 2 paveikslą).

Kiek nustebino tai, kad 36,62 proc. apklaustųjų pasirinktą nekaitomąją skolinio *svingas* formą. Remiantis kalbos jausmu manyta, kad šis žodis dažniau turėtų būti kaitomas. Kadangi jis buvo pateiktas tame pačiame sakinyje kaip ir retai kaitomas žodis *soulas* (anketoje pateiktas sakinyje „Ne grynai (soulo; soul) ar (svingo; swing) muzika, o muzika, sukelianti ramaus bliuzo pojūtį.“), gali būti, kad *svingo* nekaitomos formos pasirinkimą lėmė teksto spaudimas, t. y. vartosenos reiškinys, kai didesnius ar mažesnius nukrypimus nuo neutraliosios normos

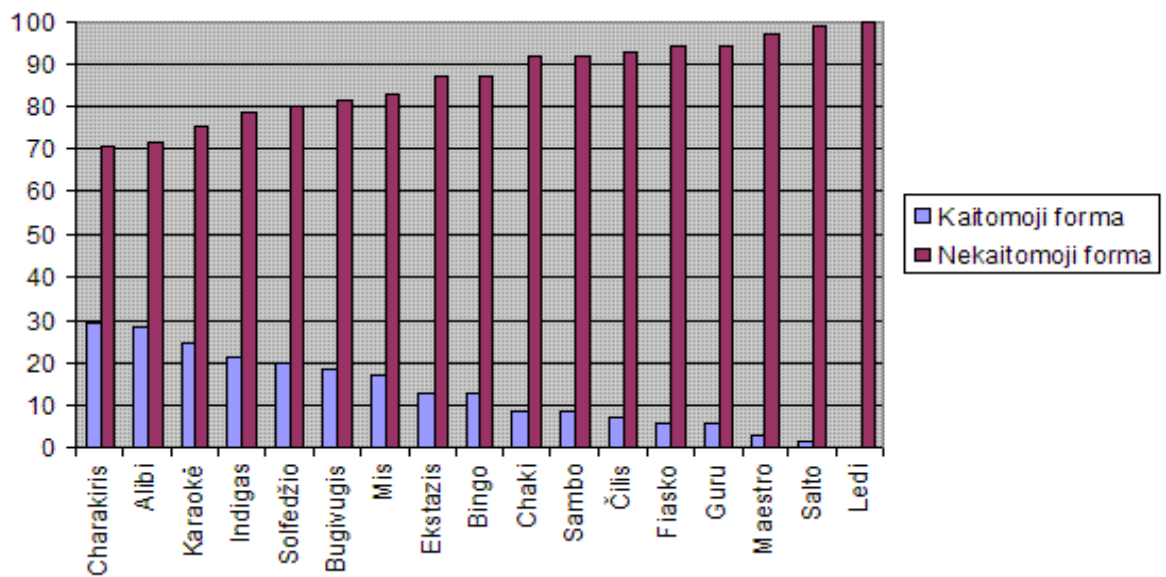
išprovokuoja konkretaus teksto garsiniai, leksiniai ar gramatiniai ypatumai: pats tekstas sudaro sąlygas vienokiai, o ne kitokiai raiškai (Miliūnaitė 2007). Tai reiškia, kad apklaustųjų apsisprendimą pasirinkti morfologiškai neadaptuotą formą *svingo* galėjo paveikti pirma pateiktas nekaitomas skolinys *soul* (šio žodžio neadaptuotąją formą pasirinko vidutiniškai 43,66 proc. apklaustųjų, tik šiek tiek daugiau negu žodžio *svingo* nekaitomasias formas – 36,62 proc.).

2 paveikslas. *Skolinių su nekirčiuotu baigmeniu vartojimas dabartinėje lietuvių kalboje (dažnai kaitomi skoliniai)*

1.3. Trečioji tirtų skolinių grupė apima tokius žodžius, kurių kaitomasias formas pasirinko vidutiniškai nuo 0 iki 33 proc. apklaustųjų. Vyraujantį šios grupės skolinių morfologiškai neadaptuotų formų vartojimą galėjo lemti jau anksčiau aptartos priežastys: naujumas, reta vartoseną. Šiai grupei priklauso tokie tirtieji skoliniai: *charakiris* (29,58 / 70,42 proc.), *alibi* (28,17 / 71,83), *karaokė* (24,29 / 75,71 proc.), *indigas* (21,13 / 78,87 proc.), *solfedžio* (19,72 / 80,28), *bugiougis* (18,31 / 81,69 proc.), *mis* (16,9 / 83,1 proc., tiesa, formą *misė* būtų galima laikyti šnekamosios kalbos variantu), *ekstazis* (12,68 / 87,32 proc.), *bingo* (12,68 / 87,32 proc.), *chaki* ir *sambo* (po 8,45 / 91,55 proc.), *čilis* (7,04 / 92,96 proc.), *fiasko* ir *guru* (po 5,63 / 94,37 proc.), *maestro* (2,82 / 97,18 proc.), *salto* (1,4 / 98,6 proc.). Nė vienas apklaustasis nesirinktų žodžio *ledi* kaitomosios formos (žr. 3 paveikslą).

3 paveikslas. *Skolinių su nekirčiuotu baigmeniu vartojimas dabartinėje lietuvių kalboje (dažniausiai nekaitomi skoliniai)*

1.4. Norminamuosiuose lietuvių kalbotyros darbuose skolinius su nekirčiuotu baigmeniu siūloma morfologiškai adaptuoti. Pavyzdžiui, Ritos Miliūnaitės knygoje *Kalbos patarimai. Gramatinės formos ir jų vartoseną* siūloma daiktavardžius, kurių paskutinis skiemuo nekirčiuotas, linksniuoti pridėdant lietuviškas galūnes *-as, -is, -a, -ė* (Miliūnaitė 2002: 64–67).

Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad daugiau negu pusė apklaustų studentų (vidutiniškai 52,28 proc.) teikia pirmenybę kaitomosioms skolinių su nekirčiuotu baigmeniu formoms. Vadinas, galima teigti, kad tokios morfonologinės sandaros skoliniai gana sėkmingai prisitaiko prie lietuvių kalbos gramatinės sistemos. Taip pat galima daryti prielaidą, kad apklausti studentai laikosi kalbos rekomendacijų vartoti kaitomasias skolinių su nekirčiuotu baigmeniu formas.

Tyrimo rezultatai iš esmės patvirtino Evaldos Jakaitienės teiginį, kad tik nedidelė dalis skolinių lietuvių kalboje lieka nekaitomų (Jakaitienė 2009: 236). Vis dėlto nemažai skolinių su nekirčiuotu baigmeniu (iš viso 17 skolinių iš anketoje pateikto sąrašo) dabartinėje lietuvių kalboje vis dar dažniausiai vartojami nekaitomi.

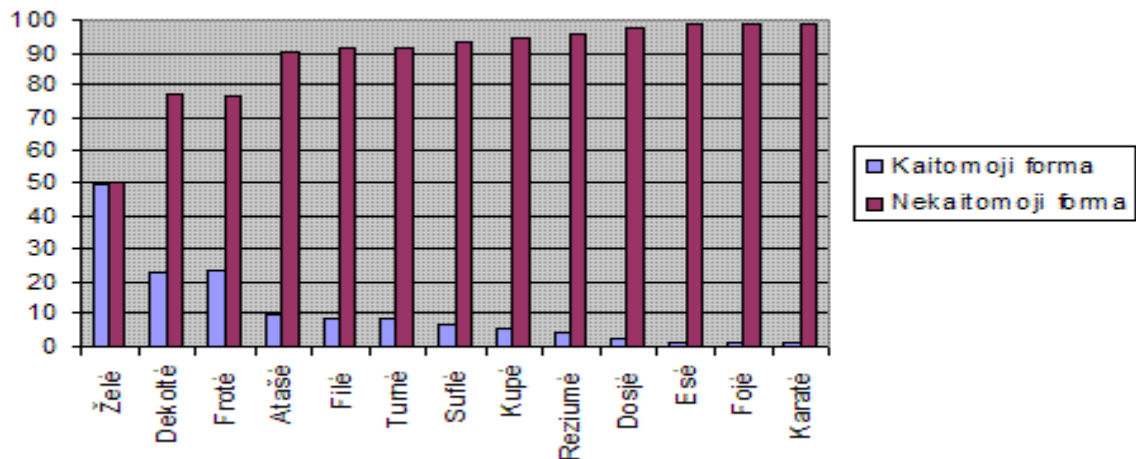
2. Skoliniai su kirčiuotu baigmeniu

Šiame skyriuje analizuojami tie skoliniai, kurie turi kirčiuotą balsinį baigmenį. Tokie skoliniai, nors jau gana seniai vartojami lietuvių kalboje, tačiau dažniausiai morfologiškai neadaptuojami išskyrus kai kuriuos skolinius, turinčius kirčiuotą baigmenį *-ė*).

Daugiausia lietuvių kalboje yra kirčiuotą baigmenį *-ė* turinčių skolinių. Jie paprastai kilę iš prancūzų kalbos, pvz.: *atašė, ateljė, buklė, dosjė, dekoltė, koljė, krupjė, kupė*. Norint iširti, kaip vartojami kirčiuotą baigmenį *-ė* turintys skoliniai, atlikta anketinė apklausa, kurioje dalyvavo anksčiau minėtas 71 studentas. Apklausiai pasirinkta 13 skolinių: *atašė, dekoltė, dosjė, esė, filė, fojė,*

frotė, karatė, kupė, reziūmė, suflė, turnė, želė (žr. 57–69 anketos sakinius). Šie žodžiai pastebėti vartojami dvejopai: linksniuojamąja ir nelinksniuojamąja forma. Anketinės apklausos rezultatai pateikti 4 paveiksle.

4 paveikslas. *Skolinių su kirčiuotu baigmeniu -ė vartoseną dabartinėje lietuvių kalboje*

Apibendrinant tyrimo rezultatus, galima konstatuoti, kad nekaitomąją skolinių su kirčiuotu baigmeniu *-ė* formą pasirinktų vidutiniškai 88,82 proc., o kaitomąją – 11,18 proc. apklaustųjų. Nors kirčiuotą baigmenį *-ė* turintys naujieji svetimžodžiai dabartinėje lietuvių kalboje dažniausiai nekaitomi, tačiau visi jie turi ir morfologiškai adaptuotus variantus.

Iš 4 paveiksle pateiktos diagramos matyti, kad apklausti studentai dažniausiai rinktųsi *želė* (49,3 / 50,7 proc.), *frotė* (22,86 / 77,14 proc.), *dekoltė* (22,54 / 77,46 proc.) kaitomąsias formas. Rečiau respondentai rinktųsi kaitomąsias šių žodžių formas: *atašė* (9,86 / 90,14 proc.), *filė* ir *turnė* (po 8,45 / 91,55 proc.), *suflė* (7,04 / 92,96 proc.), *kupė* (5,63 / 94,37 proc.), *reziūmė* (4,23 / 95,77 proc.). Beveik visai nekaitytų skolinių *dosjė* (2,82 / 97,18 proc.), *esė*, *fojė*, *karatė* (po 1,4 / 98,6 proc.).

Gauti rezultatai patvirtina anksčiau atliktus tyrimus. Analizuodama naujus nekaitomus žodžius Asta Ryklienė rašo, kad *Tarptautinių žodžių žodyne* nėra nuorodų, kurie žodžiai laikomi nekaitomais ir kiek tokių žodžių yra (Ryklienė 2000: 22). Jos nuomone, lietuvių kalboje linkę būti nekaitomi skoliniai sudaro aiškias temines grupes: šokių (pvz.: *paspijė, žetė*), maisto patiekalų (pvz.: *piurė, ragu, suflė, želė*), aprangos ir audinių (pvz.: *bolero, buklė, manto*), asmenų pavadinimų bei titulų (pvz.: *frau, ledi, krupjė, mesjė, portjė, ševaljė*), žaidimų bei sporto rūšių (pvz.: *dziudo, karatė, domino, loto*), pinigų (pvz.: *denjė, džė, ekiu, su*), gyvūnų (pvz.: *boa, gnu, milu*) pavadinimai (dalis šioms teminėms grupėms priskirtų žodžių analizuota ir šiame straipsnyje). Tendenciją, kad galinį kirčiuotą *-ė* turintys skoliniai gali būti vartojami ne tik nelinksniuojamąja, bet ir linksniuojamąja forma, pastebi ir kiti autoriai, pavyzdžiui, Adelė Valeckienė (1967: 126), Pranas Kniūkšta (2001: 517–518), Loreta Vaicekauskienė (2007: 161–162).

Išvados

Skolinių, kurių morfologinė adaptacija nėra visiškai nusistovėjusi, tyrimo rezultatai leidžia daryti tokias išvadas:

1.1. Sąlygiškai galima skirti tris skolinių su nekirčiuotu baigmeniu grupes: pirmos grupės (pvz.: *avokadas, hobis, kivi, mangas*) skoliniai dažniausiai vartojami morfologiškai adaptuoti: kaitomąsias formas pasirinktų vidutiniškai 89,89 proc. respondentų; nekaitomąsias – 10,11 proc.

Antros grupės (pvz.: *gospelas, spagečiai, bikinis*) skolinių kaitomosios ir nekaitomosios formos vartojamos beveik vienodai dažnai (atitinkamai 53,83 ir 46,17 proc.). Trečios grupės (pvz.: *alibi, bingo, chaki, ledi, maestro*) skolinių vyrauja neadaptuotos formos: nekaitomąsias formas pasirinktų vidutiniškai 86,89 proc., kaitomąsias – 13,11 proc. apklaustųjų.

1.2. Ištirus dalį skolinių su kirčiuotu baigmeniu (turinčius kirčiuotą baigmenį *-ė* (pvz.: *atašė, dekoltė, esė, turnė, želė*), nustatyta, kad vyrauja morfologiškai neadaptuotos jų formos: vidutiniškai 88,82 proc. respondentų vartotų nekaitomąsias formas; 11,18 proc. apklaustųjų – kaitomąsias formas.

2. Kaip matyti iš ankstesnių išvadų, anketinė apklausa rodo tam tikrą polinkį dažniau rinktis morfologiškai adaptuotas skolinių formas. Šiuos duomenis būtų galima palyginti su rezultatais, gautais apklausus daugiau ir įvairesnėms socialinėms grupėms priklausančių respondentų. Greičiausiai po kurio laiko skolinių morfoliginio adaptavimo tendencijos pasikeis (tikėtina, kad atsiras daugiau kaitomų skolinių), tad šiame straipsnyje pateikti duomenys galės būti palyginti su kitų tyrimų rezultatais.

Literatūra

Ambrazas, V. (red.) 2006: *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Jakaitienė, E. 2009: *Lietuvių kalbos leksikologija*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Keinys, S. 2005: *Dabartinė lietuvių terminologija*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Keinys, S. 2007: Gyvasis skolinių priderinimas ir teikybą. Prieiga internete: <http://www.senoji.vpu.lt/zmogusirzodis/PDF/didaktinelingvistika/2007/kein70-74.pdf> (žiūrėta 2010-10-08).

Kniūkšta, P. 1991: Nelietuviškieji simboliniai pavadinimai. *Kalbos kultūra* 61, 25–32.

Kniūkšta, P. 2001: *Kalbos vartosena ir tvarkyba*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Miliūnaitė, R. 2000: Nauji kalbos reiškiniai: natūralioji ir dirbtinė atranka. *Acta Linguistica Lithuanica* 42, 3–14.

Miliūnaitė, R. (sud.) 2002: *Kalbos patarimai 1: Gramatinės formos ir jų vartojimas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Miliūnaitė, R. 2007: Teksto spaudimas. *Lituanistica* 53 (4), 63–78.

Paulauskienė, A. 1994: *Lietuvių kalbos morfologija. Paskaitos lituanistams*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Paulauskienė, A. 2001: *Lietuvių kalbos kultūra*, Kaunas: Technologija.

Ryklienė, A. 2000: Nauji nekaitomi žodžiai dabartinėje lietuvių kalboje. *Acta Linguistica Lithuanica* 42, 22–31.

Vaicekauskienė, L. 1997: Dėl žodžių tvarkos su nelietuviškais simboliniais vardais. *Kalbos kultūra* 69, 61–63.

Vaicekauskienė, L. 2007: *Naujieji lietuvių kalbos svetimžodžiai. Kalbos politika ir vartosena*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

Valeckienė, A. 1967: Kitų kalbų kilmės žodžiai lietuvių kalbos morfoliginėje sistemoje. *Lietuvių kalba tarybiniais metais*. Vilnius: Mintis, 108–128.

Vaskelaitė, R. 2001: Nelietuviškų nekaitomų žodžių sintaksiniai vaidmenys. *Kalbos kultūra* 74, 43–52.

Priedai

1 priedas. *Skoliniai su nekirčiuotu baigmeniu* [11]

Alibi, amaretas, amen, Anat, anoa, ariozo, auto, avokadas, ažio, bikinis, bingo, bodhi, bodis, bon, brahmi, bravo, brendis, bruto, bugivugis, chaki, chao, choro, charakiris, cunamis, čilis, daimyo, damno, dao, deisus, dendis, dingas, dizažio, don, dzerūri, dziao, echo, efendi, ego, ekstazis, ekstra, emu, esperanto, eskudas, euras, fado, fiasko, franko, frau, freken, froilen, gospel, guru, haiku,

hidalgas, hindi, hipis, hobis, holi, ido, iglo, indigas, inkaso, kabaljeras, kadis, kakava, Kali, Kami, kandi, Kanon, kantri, kapričo, karaokė, karis, kipu, kivis, kolibris, kolis, kolo, konto, kudu, lečo, ledi, lego, libido, logos, maestro, makao, maksi, mamba, mangas, manipūri, manitu, marš, martinis, matsuri, meru, midi, mikado, miledi, milu, mimi, mini, mis, misis, moto, nembutsu, neto, obligo, ogi, palaco, pali, pikolo, ponis, porto, ralis, regbis, regis, retro, rodeo, rondo, safaris, sago, saldo, salto, sambo, sampi, sandhi, saris, sorgas, satori, solfedžio, solo, soulas, spagečiai, stop, subkonto, sušis, svingas, tatamis, tornadas, tremolo, trio, urdu, veto, vibrato, viskis, vudu, zebu, zombis, žaliuzės.

2 priedas. Skoliniai su kirčiuotu baigmeniu [12]

Abu, agrežė, aikido, amplua, aplikė, argo, asorti, atašė, ateljė, autodafė, aveniu, bigudi, bezė, bidė, bistro, boa, bolero, bordo, bra, buklė, burė, burimė, bušido, chna, defilė, dekolte, denjė, domino, dosjė, dziudo, dža, ekiu, ekspozė, esė, fablio, falifė, farsi, figaro, filė, fojė, fra, fri, frotė, fuetė, gazi, glasė, gnu, ijo, ivasi, kakadu, kanari, karatė, karė, kazino, kimono, kiurė, koinė, koljė, konferansjė, konfeti, kraklė, kroki, krupjė, kupė, kurtjė, lando, lansjė, loto, madam, malimo, manto, marabù, marketri, matė, meniu, metro, monpansjė, negližė, nilgau, ngvė, niu, no, obo, pano, parveniu, paspjė, patua, pensnė, pikė, piu, piurė, plakė, plisė, ponso, popuri, portjė, protežė, ragu, randevu, reviu, reziუმė, sabo, sašė, soti, su, suflė, šalė, šapito, šarolė, šasi, ševaljė, ševro, šou, šva, tablo, tabu, taksi, tomo, triko, triunfo, turnė, tušė, varjetė, veržė, virelė, žabo, žako, želė, žetė, žiuri.

3 priedas. Apklaustos anketa

Anketoje pateikti pavyzdžiai su skoliniais, kurie turi nekirčiuotą baigmenį (1-56 sakiniai), ir su skoliniais, kurie turi kirčiuotą baigmenį (57-69 sakiniai).

ANKETA

Anketoje išbraukite tą žodžio formą, kurios nepavartotumėte [13].

1. Kokteilis su (**amareto; amaretu**).
2. Kambaryje laikomas (**avokado; avokadas**) labai retai kada užaugina savo vaisius.
3. Konkurso dalyvė pasirodė su (**bikini; bikiniu**).
4. „Max Maros“ mados namai moterį rengia nuo galvos iki kojų: nuo (**bodi; bodžio**) iki paltų.
5. (**Brendi; Brendžio**) kokybę lemia būtent vynuogės.
6. Pitas Mondrianas (Piet Mondrian, 1872–1944) – olandų kilmės dailininkas, išgarsėjęs geometrinėmis kompozicijomis „Ovali kompozicija“, „Brodvėjaus (**bugi vugi; bugivugis**)“.
7. Pasitaikydavo, kad prieš pasidarydamas (**charakiri; charakiri**) samurajus susipjaustydavo veidą.
8. Indonezijoje atidarytas (**cunami; cunamio**) muziejus.
9. (**Čili; Čilis**) turi daug vitamino C.
10. Tai Paryžiaus kavinių (**dendis; dendi**).
11. Knyga apie moterį, kurios vaiką sugraužė šuo (**dingo; dingas**).
12. Jo kišenėje policininkai surado (**ekstazi; ekstazio**) tablečių.
13. Iki 1975 m. Portugalijos Timoro valiuta buvo Portugalijos Timoro (**eskudo; eskudas**).
14. Kad (**euro; euras**) taptų ES šalies narės valiuta, reikalinga, kad būtų išpildytos tam tikros sąlygos.
15. Tiek kilmingieji, tiek riteriai (**hidalgo; hidalgai**), tiek miestiečiai švarų kraują vertino labiau už visus turtus.
16. Festivalyje susirinko apie pusę milijono (**hipi; hipių**).
17. Mano (**hobi; hobis**) – žirgai.
18. (**Indigo; Indigas**) (tamsiai mėlyna) – palanki psichiniams ligoniams, sergantiems akių, ausų,

nosies, gerklės ligomis.

19. Dabar jis – šaunus riteris, „**(kabaljero; kabaljeras)**“, nepriekaištingas karys, nepažįstantis baimės.
20. Pagal dokumentus matom, jog **(kadi; kadžio)** titulas buvo naudojamas labai retai, jis randamas tik vieną kartą.
21. Kofeinas – randamas arbatmedžio lapuose, kavos ir **(kakao; kakavos)** sėklose.
22. Vienas iš mėgstamiausių Giedriaus pomėgių – dainuoti **(karaokė; karaokę)**.
23. Į sriubą įberkite truputį **(kari; kario)**.
24. Valgydama **(kivi; kivi)** ir siurbčiodama arbatą, ji permeta akimis straipsnius.
25. Netoli pagrindinės stovyklos pastebėjau **(kolibri; kolibri)**.
26. **(Koli; Kolių)** nosies galiukas yra jautrus saulei.
27. Akivaizdu, kad salsa yra perėmusi kai kurias rumba, **(mambo; mambos)** bei čiačia šokių savybes.
28. Į Lietuvą dažniausiai atvežama neprinokusių **(mango; mangu)**.
29. Klasikinis **(martini; martinis)** – penkios dalys džino, viena dalis sauso vermuto, ir viena alyvuogė.
30. 28 metų Sara Penhaligon, pabudusi nuo triukšmo, savo baseine aptiko **(poni; poni)**.
31. **(Rali; Ralis)** – sporto šaka, įdomi mėgstantiems greitį, iššūkius, azartą.
32. Kartais dvikova buvo panašesnė ne į futbolą, o į **(regbi; regbi)** ar į kokį nors kitą sportą.
33. **(Regis; Regi)** yra Jamaikos popmuzikos rūšis, kuri atsirado susijungus 7-ojo deš. ritmo bliuzo ir vietos populiariosios ir pusiau tradicinės muzikos elementams.
34. Sovietiniais laikais svajojau apie Italiją, Ispaniją, Paryžių, Afrikos **(safari; safari)**.
35. **(Sari; Saris)** – tradicinis moterų apdaras Pietų Azijos šalyse, Indijoje, Bangladeše, Nepale ir Šri Lankoje.
36. Augalinės medžiagos, daugiausia tinkamos šluotoms arba šepėčiams gaminti (pavyzdžiui, karklinis **(sorgas; sorgo)**).
37. Ne grynai **(soulo; soul)** ar **(svingo; swing)** muzika, o muzika, sukianti ramaus bliuzo pojūtį.
38. Ji labai mėgsta **(spageti; spagečius)**.
39. Iš vieno lapelio išeina 8 gabalėliai **(suši; sušio)**.
40. Ant **(tatami; tatamio)** kovojo tarnaujantys kariai – įvairių miesto kovos menų klubų atstovai.
41. Pavasaris Jungtinėse Valstijose – **(tornado; tornadu)** metas.
42. **(Viski; Viskis)** – vienas mėgstamiausių gėrimų daugelyje šalių.
43. **(Zombi; Zombis)** – prisikėlęs negyvėlis (nemirėlis), dažniausiai fantastinis personažas.
44. Šiuolaikinio interjero puošmena, susiejanti natūralumą ir šilumą – tai medinės **(žaliuzi; žaliuzės)**.
45. Ar teisiamojo **(alibi; alibis)** tikras – tikrins Kauno medikai.
46. Žaidėme **(bingo; bingą)**.
47. Ji vilkėjo baltus marškinėlius ir **(chaki, chakio)** spalvos sijoną.
48. Savivaldybių rinkimų sistema patyrė **(fiasko; fiaską)**.
49. Šlovinimo vakaras su Šv. Jonų bažnyčios **(gospel; gospelo)** choru.
50. 20 klausimų mados **(guru; guru)** – V. Judaškinui.
51. Pirmąją šalies **(ledi; ledę)** pasveikino studentai.
52. **(Maestro; Maestra)** Bernardą radau repeticijų salėje.
53. Pirmojo „Kelio į žvaigždes“ **(mis, misės)** Eglijos širdyje sužibo meilė.
54. Artakas nusišypsojo, visiems žiūrovams matant padarė **(salto; saltą)** ir užkopė į sceną.
55. **(Sambo; Sambas)** yra ne vien imtynės.
56. Dėstau džiazinį dainavimą, fortepijoną, improvizaciją ir **(solfedžio; solfedį)**.
57. Lietuva turės kultūros **(atašė; atašę)** ir tekančios saulės šalyje.
58. Ištinis maudymosi kostiumas su gilia **(dekoltė; dekolte)** sukuria lieso ir ilgo kūno išpūdį.
59. Perskaičiau jos **(dosjė; dosję)**.

60. Šia tema (**esė, esės**) nerašiau.
 61. Žuvies (**filė; filę**) ištrinkite su baltaisiais pipirais, druska ir apšlakstykite citrinų sultimis.
 62. Pirmo aukšto (**fojė; fojės**) grindys išklotos granitu.
 63. (**Frotė; Frotės**) rankšluosčių klasę lemia verpalų kokybė.
 64. (**Karatės; Karatė**) treniruotes lanko ir merginos.
 65. Sėdėjome toje pačioje traukinio (**kupė; kupėje**).
 66. Parašykite šio kūrinio (**reziumė; reziumę**).
 67. Valgėme skanią (**suflių; suflių**).
 68. Jis išvažiavo į penkių dienų (**turnė; turnę**).
 69. Aš nevalgau (**želė; želės**).

Išnašos

- [1] Tokie skoliniai šiame straipsnyje neanalizuojami.
 [2] Nelinksniuojamus kitakilmius žodžius *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika* (2006) skirsto į dvi grupes: 1) svetimžodžius, gale turinčius kirčiuotus balsius *-ė, -i, -o, -u* (pvz.: *asorti, atašė, ateljė, aveniu, bolero, domino, ragu, tabu, taksi, žiuri*), ir 2) svetimžodžius, gale turinčius nekirčiuotus balsius *-i, -o, -u* (pvz.: *alibi, ego, fiasko, guru, ledi, lego, maestro, moto, veto*). Pastarieji skoliniai laikomi išimtiniais atvejais, nes jų galūnė nekirčiuota, bet jie vis tiek nelinksniuojami.
 [3] Čia pateiktos tik nekaitomosios formos.
 [4] Skolinių, kuriuos būtų galima analizuoti šiame straipsnyje, galima rasti ir Loretos Vaicekauskienės monografijoje *Naujieji lietuvių kalbos svetimžodžiai. Kalbos politika ir vartosena* (2007). Vis dėlto joje nagrinėjama daug visiškai neadaptuotų kitų kalbų žodžių (pvz.: *dance, free*), apie kurių kaitymą neverta diskutuoti, taip pat okazionalizmų (pvz.: *fit-ball, fire and forget*), todėl šiam straipsniui duomenys iš Vaicekauskienės knygos nerinkti.
 [5] Pasitaikė tokių atvejų, kai apklaustieji studentai nepasirinko nei kaitomosios, nei nekaitomosios skolinio formos. Taip galėjo atsitikti dėl to, kad jie nesuprato analizuojamų žodžių arba neatidžiai užpildė anketą. Skaičiuojant statistiką imti tik vienokią ar kitokią formą pasirinkusių studentų atsakymai. Tiek straipsnyje, tiek paveiksluose statistika pateikiama procentine išraiška.
 [6] Atliekant tyrimą respondentams pateikta ir keletas nevartotinių skolinių. Atsižvelgta į tai, kad tokie žodžiai dabartinėje lietuvių kalboje vis dėlto dažnai vartojami, todėl aktualūs tiriant skolinių morfologinę adaptaciją.
 [7] Čia pateiktos skolinių, kurie žodynuose ar norminamuosiuose darbuose laikomi nekaitomais, morfologiškai neadaptuotos formos.
 [8] Žinoma, šis skirstymas tėra darbinis ir gali būti diskutuojamas. Kaip rodo apklausos rezultatai, morfologiškai adaptuotų ir neadaptuotų formų vartojimas sudaro kontinuumą ir bet koks jo skaidymas gali būti tik sąlyginis.
 [9] Pirmiausia procentine išraiška nurodyta, kiek apklaustųjų pasirinko kaitomąją, toliau – kiek nekaitomąją analizuojamo skolinio formą. Skoliniai išdėstyti pagal kaitomosios formos pasirinkimo dažnumą (tokiu pačiu principu pateikti duomenys ir aprašant kitas skolinių grupes).
 [10] Čia nurodytos tik kaitomosios šių skolinių formos. Kaip minėta, anketoje buvo pateiktos ir kaitomosios, ir nekaitomosios formos.
 [11] Pirmame priede pateiktos kaitomosios arba nekaitomosios įvade aprašytuose šaltiniuose rastų skolinių formos.
 [12] Antrame priede pateiktos nekaitomosios iš įvade aprašytų šaltinių išrinktų skolinių formos.
 [13] Pavyzdžiai imti iš įvairių šaltinių: *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno*, žiniasklaidos, grožinės, mokslinės literatūros, interneto svetainių.

Gauta: 2010 m. birželio 21 d.
 Priimta: 2010 m. gruodžio 3 d.

JŪRATĖ RAIŽYTĖ

*Vytauto Didžiojo universitetas,
Lietuvių kalbos katedra,
K. Donelaičio g. 52
LT-44244 Kaunas
[jurateurai@gmail.com]*

ERIKA RIMKUTĖ

*Vytauto Didžiojo universitetas,
Lietuvių kalbos katedra,
Kompiuterinės lingvistikos centras,
K. Donelaičio g. 52
LT-44244 Kaunas
[e.rimkute@hmf.vdu.lt]*